

Sociale Tandheelkunde op de Tweesprong

Over het onderwerp dat in dit artikel ter sprake wordt gebracht, is in ons tijdschrift nog niet geschreven en in voordrachten voor Maatschappij, Vereniging of Genootschap is het nimmer behandeld. Behoudens enkele persoonlijke uitzonderingen (een paar onzer collega's zijn lid van een Gemeenteraad of Prov. Staten) kan ik in het algemeen vaststellen, dat onze professie zich nooit met de politiek heeft bemoeid. Ik geloof echter dat het ogenblik nadert, dat de politiek zich met ons gaat bemoeien en juist daarom is het gewenst, om ons in deze materie te verdiepen teneinde bewust en met kennis van zaken een standpunt te kunnen innemen als de tijd hiertoe gekomen is.

Ik wijs in dit verband slechts op hetgeen in Denemarken is geschied en op 1 Januari 1948 in Engeland staat te gebeuren: de volledige liquidatie van het vrije beroep, de tandarts in Staatsdienst met vast salaris en pensioen. Voor hen die niet afwijzend staan tegenover deze verandering is er geen reden om er zich bezorgd over te maken. Zij die deze situatie ongewenst achten, zijn zo licht geneigd om zich te troosten met de gedachte dat het in ons land zo ver nog niet is.

Het ligt niet in mijn bedoeling om door middel van het Tijdschrift voor Tandheelkunde propaganda te maken voor mijn politieke inzichten. Ik geloof echter dat het om meer dan een reden de hoogste tijd wordt, om een objectieve beschouwing te wijden aan de diepgaande problemen die zich hier voordoen.

Het is niet denkbeeldig dat de socialisatie van het bedrijfsleven ook in ons land zodanig zal worden doorgezet, dat er op een gegeven ogenblik over ons (en zonder ons) gehandeld zal worden zoals in Engeland is geschied. Nogmaals, ik wens in dit artikel géén standpunt in te nemen, maar door op een zo objectief mogelijke wijze dit onderwerp aan te snijden, wil ik erop attent maken, dat wij ons althans in deze materie moeten verdiepen voordat het ogenblik gekomen is, waarop dit geen betekenis meer heeft. Het is slechts mijn bedoeling om aan te tonen dat opname in ons tijdschrift van een artikel over de tandarts en de politiek zin heeft. Juist nu!

Het zal na het voorgaande duidelijk zijn dat wij ons in dit artikel gaan bezighouden met de spanning tussen de belangen van het individu enerzijds, die van de gemeenschap anderzijds en met de rol die de Staat zal spelen in het verkrijgen van het juiste evenwicht in deze schijnbare tegenstelling.

Wanneer het individu of een groep van individuen te kort schiet in haar taak ten bate van de gemeenschap zullen wij ons moeten afvragen of de Staat het recht heeft en het vermogen heeft om handelend en ordenend op te treden.

In Nederland is door de Gezondheidswet van 1919 het „Staatstoezicht op de Volksgezondheid" geregeld. Volgens art. 1 omvat dit: „het onderzoek naar den staat der Volksgezondheid en waar nodig, de aanwijzing en de bevordering van middelen ter verbetering."

Wanneer het particulier initiatief te kort schiet inzake volkshuisvesting, hygiëne, voeding, drinkwatervoorziening enz. zal de Staat ingrijpen. De vraag die ons in dit verband interesseert is deze, of de Staat zal ingrijpen, wanneer mocht blijken dat een groep van individuen, in dit geval de tandheelkundige professie, is te kort geschoten in haar taak jegens de gemeenschap.

Allereerst komt dan de vraag in ons op, wie uiteindelijk verantwoordelijk is voor de tandheelkundige verzorging van dit Volk.

Gezien de tegenwoordige feiten en gegevens moet deze vraag zelfs scherper worden gesteld: wie is verantwoordelijk voor een totale mislukking in de tandheelkundige verzorging van ons Volk? Is de Nederlandse tandarts als zodanig slechts verantwoordelijk voor dat gedeelte van het Nederlandse Volk dat hij tot „zijn praktijk” rekent, of gaat zijn verantwoording verder en is hij mede verantwoordelijk voor de tandheelkundige verzorging van ons gehele Volk? Wanneer deze vraag door de overgrote meerderheid onzer collega's waarschijnlijk gemakkelijk is te beantwoorden met de opmerking dat wij inderdaad eveneens een gemeenschapstaak hebben, dan ga ik één stap verder en vraag waar dan het zwaartepunt moet liggen. Met andere woorden, moet onze eerste en grootste aandacht gericht zijn op de tandheelkundige verzorging van ons Volk, of op die van onze eigen praktijk? Nog scherper toegespitst zal de vraag kunnen luiden: wat moet voorrang hebben, het eigenbelang of het belang van de gemeenschap?

Enkele voorbeelden ter verduidelijking.

Tandarts X te Y heeft een drukke praktijk. Op zijn spreekuur meldt zich een moeder met vier kinderen tussen 6 en 13 jaar. Na in de zwakke monden vele caviteiten te hebben geconstateerd deelt de tandarts met een hoffelijke vriendelijkheid aan de moeder mee, dat hij voorlopig geen tijd kan vrijmaken om deze nieuwe patiënten onder behandeling te nemen en adviseert haar b.v. om een jong gevestigd collega te raadplegen. De volgende patiënt is een dame op gevorderde leeftijd met nog goede, maar minder mooie, boventanden. Zij mag van haar man zes Jackets laten maken. Tandarts X neemt haar aan als patiënt.

Als het eigenbelang voorrang mag hebben is hier niet veel tegen in te brengen. Maar...!

Een tweede voorbeeld.

In één onzer grote steden zijn de omstandigheden zo gunstig mogelijk om met Schooltandheekunde te starten. De Directeur der Gem. Gezondheidsdienst is er zéér voor geporteerd terwijl de betreffende wethouder er een groot voorstander van is. Gelden zijn voldoende aanwezig. De plaatselijke tandartsen wensen geen tijd beschikbaar te stellen omdat ze het te druk hebben in eigen praktijk.

Derde voorbeeld.

Tandarts Q te Z bedankt als werkend lid van het plaatselijk ziekenfonds omdat zijn particuliere praktijk te druk is geworden.

Men overdenke in deze gevallen ernstig en oprecht de spanning tussen eigenbelang en het belang van de gemeenschap.

Door velen zal hierop het antwoord waarschijnlijk in een zodanige vorm gegeven worden, dat steeds getracht moet worden om een evenwicht te vinden dat in overeenstemming is met het persoonlijk geweten, afhankelijk als dit is van aanleg, milieu en opvoeding. De egocentrische mens zal zijn volle aandacht besteden aan zijn eigen praktijk ten voordele van persoonlijk levensgeluk waaronder dan in de meeste gevallen tevens begrepen is het levensgeluk van zijn gezin voor het heden en de toekomst.

Voorzover er dan na genoten rust en ontspanning nog tijd overschiet voor algemeen maatschappelijke problemen op tandheelkundig gebied, zal hij zich hieraan *misschien* wijden. In vele gevallen zal hij hieraan echter zelfs niet meer toekomen en acht hij de taak tegenover de gemeenschap voltooid met de verzorging van zijn *eigen* patiënten.

Ik wil dit standpunt niet a priori verwerpen. Men gaat hierbij uit van de veronderstelling dat ieder mens, zoals alles in de natuur, dus van-nature, egoïst is en men verzacht deze minder sympathiek klinkende opmerking dan met de toevoeging dat de gehele wereld gelukkig en tevreden zou zijn, wanneer iedereen maar zélf en voor zichzelf zorgde dat hij gelukkig werd. Ik heb het werkelijk goed met de wereld voor, zeggen zij dan. Wanneer iedereen maar deed als ik, zou er immers niets te klagen zijn.

Dit is de bevoorrechte groep der sterken die door hun aard en aanleg niet aan de zwakken denken. Ik vraag mij in dit verband af of de mens zich niet juist van de natuur onderscheidt door de aanwezigheid van typisch hoger-menselijke eigenschappen die samenkomen in de begrippen cultuur en beschaving.

De mens die door aanleg, milieu en opvoeding is opgegroeid tot een sociaal

individu zal vanuit een volkomen andere richting dit probleem benaderen. Voor hem bestaat in de allereerste plaats de dienende taak ten bate van de gemeenschap. Zelfs ten koste van persoonlijke behoeften en met grote persoonlijke opofferingen aan tijd en geld. Hij begint met zichzelf uit te schakelen.

Deze twee uiterste mens-typen benoemen elkaar met de woorden egoïst en idealist. De grote massa, die altijd de middenweg zal bewandelen, vat egoïsten en idealisten samen onder de groepnaam: stakkerds. De grote, verstandige, middenmassa zal het evenwicht zoeken tussen deze twee uitersten, een evenwicht dat bij de één meer hier, bij de ander meer dáár ligt. Ook alweer afhankelijk van persoonlijk inzicht.

Het is wel gemakkelijk als de omstandigheden het toelaten dat men zelf mag kiezen waar men staan wil en wat men doen wil. Het is wel aangenaam om zelf zijn evenwicht te kunnen bepalen en zich langs de lijn tussen egoïsme en idealisme te mogen verplaatsen al naar dit volgens de omstandigheden het beste uitkomt. Het is bijzonder aangenaam als ieder individu de vrijheid heeft om in volledige ongebondenheid te handelen en zelf zijn standpunt te bepalen. Wij denken hierbij terug aan Leibniz die als eerste optrad tegen de slavernij en het recht op persoonlijke vrijheid proclameerde. In zijn „natural rights of man” komt Locke op voor de persoonlijke gewetensvrijheid. Het is gemakkelijk (voor een bepaalde groep!) als de mens aan niemand anders verantwoording verschuldigd is dan aan zijn eigen geweten, vooral als hij dit ruim weet te houden.

Maar de tijden veranderen.

Wij herinneren ons maar al te goed de jaren der bezetting. Van persoonlijke vrijheid bleef niet veel over en ondanks Leibniz, Locke e.a. vielen we terug in een toestand van slavernij.

Daarna kwam de „bevrijding” en werden in Engeland de tandartsen, buiten hun vrije wil om, genoodzaakt om in Staatsdienst te treden. Met één klap was het afgelopen met de vreugde om zelf zijn evenwicht te kunnen bepalen en zich in vrijheid te kunnen verplaatsen langs de lijn tussen egoïsme en altruïsme. Van bovenaf werd kortweg gedecreteerd dat het eigenbelang ondergeschikt moest zijn aan het gemeenschapsbelang. Men begripte mij goed: ik wil niet oordelen, noch veroordelen. Ik constateer slechts feiten.

Maar uit deze feiten wordt het ons duidelijk dat wij genoodzaakt worden om onze aandacht te besteden aan veranderingen in maatschappelijke verhoudingen als wij niet de kans willen lopen om, slapende, te worden opgeschrikt door een beschikking van bovenaf.

Voor hen die het nationale en internationale gebeuren der laatste jaren in pers en literatuur hebben gevolgd, zal het duidelijk zijn, dat wij thans getuige zijn van een hevige spanning tussen individualisme en collectivisme, tussen kapitalisme en socialisme. We kunnen en mogen ons als tandarts niet meer aan deze tegenstellingen onttrekken, want het ogenblik is gekomen dat de politiek zich met ons gaat bemoeien. Ons vrije beroep wordt bedreigd en wij zullen in het licht der politieke tegenstellingen zien wat hier tegen en vóór is op te merken.

In de thans volgende uiteenzetting zal regelmatig gesproken worden over ondernemers en het maatschappelijk bedrijfsleven. Ik ben er mij van bewust dat menig tandarts zich tegen deze terminologie zal verzetten, wanneer de uitoefening ener tandheelkundige praktijk hiermee vergeleken zou worden. Een tandarts wil geen ondernemer zijn die een bedrijf uitoefent. Zoals de wetgever ons reeds thans rubriceert onder de fabrikanten in de zin der wet op de omzetbelasting, zullen wij er ons mee vertrouwd moeten maken, dat door dezelfde instanties op een gegeven ogenblik de tandarts met zijn praktijk doodeenvoudig beschouwd zal kunnen worden als een ondernemer met een bedrijf. Een ver doorgevoerde socialisatie kent geen principieel verschil tussen een medische praktijk en een bedrijf.

Wanneer wij ons dan thans enkele ogenblikken willen verdiepen in de politieke spanningen dezer dagen, dan is het, met het oog op de omvang van dit artikel in een tandheelkundig tijdschrift gewenst om de grote lijnen te volgen. Wij zullen ons niet verdiepen in uiteenzettingen over de maatschappijleer van Calvinisme, Katholicisme, Marxisme, Communisme, Reformisme enz. enz., doch ons bepalen tot de twee uiterste en principieële tegenstellingen die zich in dit verband thans aan ons openbaren: het

Kapitalisme (e.v.t. economisch Liberalisme) en het Socialisme. Een korte uiteenzetting van deze, zo uiterst tegengestelde opvattingen mag hier niet achterwege blijven.

Wie, zoals heden ten dage zoveel geschiedt, onder liberalisme niets anders meent te verstaan als de absolute vrijheid en zelfstandigheid van het individu, is wel zeer ver van de waarheid afgedwaald. Dit is het zeer veranderde en reeds lang verlaten standpunt van Adam Smith, die in 1776 voor zijn super-individualisme slechts vier eisen stelde: recht op vrijheid, gelijkheid, veiligheid en privaat eigendom. De zuiver egocentrische mens, waarvan in het voorgaande sprake was, zet met deze opvatting de wijzers van de klok op een uiterst gevaarlijke wijze enkele eeuwen terug zonder rekening te houden met hetgeen zich sindsdien heeft ontwikkeld. Reeds Thorbecke, wiens naam verbonden blijft aan de bloeitijd van ons liberalisme, zag duidelijk in dat er een organisch verband bestaat tussen individu en gemeenschap. Principeel afwijkend van het super-individualisme zijn Thorbecke's woorden: „Te bestaan als lid van een geheel, dat is onderworpen zijn aan de wet der eenheid, dat is moeten leven naar regels, die de betrekking der delen tot het geheel en van de delen onderling bepalen; dat brengt de erkenning mee van een hogere wet dan die, naar welke het individu zich, alleen en op zichzelf beschouwd, te gedragen heeft.”

Typerend voor de liberale gedachte zijn de woorden uit zijn Narede 1869: „het kenmerk van een liberale Staat en een liberaal Gouvernement is, dat zij de ontwikkeling van zelfstandige kracht bevorderen; zelfstandige kracht in provincie, gemeente, vereniging en individu. Bevorderen dat heet de algemene voorwaarden scheppen, waaronder die ontwikkeling mogelijk wordt. Wil dit zeggen, dat de Staat voor alles te zorgen, alle kwalen en gebreken der maatschappij te genezen hebbe? Integendeel! *Een eerste eis is onthouding*”.

In het voorgaande hebben wij de vraag gesteld wie uiteindelijk verantwoordelijk is voor de tandheelkundige verzorging van het Nederlandse Volk. Het is niet moeilijk om uit Thorbecke's woorden op te maken dat de tandheelkundige professie deze verantwoordelijkheid draagt.

Uitvloeisel van deze liberalistische gedachtengang is de kapitalistische productiewijze waarbij door particuliere, kapitalistische ondernemers in volkomen vrijheid soorten en hoeveelheden goederen worden geproduceerd. Hun streven is gericht op winst uit zakelijke prestaties. Door de onderlinge vrije concurrentie trachten de ondernemers steeds de voordeligste productiewijze toe te passen, waardoor eensdeels de voortbrenging op een hoger peil komt, maar anderdeels werkloosheid, crisis en kapitaalvernietiging kan ontstaan. Grond, grondstoffen en productiemiddelen zijn eigendom der ondernemers die zelf over de wijze van produceren beslissen.

De Socialisten geven in ons land aan hun politieke strijd een zodanige vorm dat hij wordt gericht tegen het kapitalistische stelsel. Ter vergelijking met het bovenstaande citeer ik uit het programma dat door de S.D.A.P. in 1937 werd aangenomen het volgende:

„De Partij stelt zich ten doel de verwezenlijking van het democratisch socialisme, een maatschappij op de grondslag van gemeenschapsbezit der voornaamste productiemiddelen met gemeenschapsbeheer van het bedrijfsleven.” En verder: „De S.D.A.P. beoogt derhalve ordening en planmatige leiding van voortbrenging en verdeling. Zij tracht deze te verwezenlijken door socialisatie van de beschikkingsmacht en door socialisatie van de eigendom der voornaamste voortbrengingsmiddelen, zodat *gemeenschapsorganen de aanwending van de productiekrachten in overeenstemming met het algemeen belang kunnen regelen*”.

Hierbij komt de eigendom van grond, kapitaal en productiemiddelen aan de gemeenschap. Het is van principeel belang om er hierbij nog op te wijzen dat het socialisme zijn beginselen over het gehele productieterrrein onmiddellijk wenst toe te passen. Dit laatste in scherpe tegenstelling met het principe der socialisatie, waaronder verstaan wordt: het doelbewust organiseren van de geleidelijke overgang van kapitalisme naar socialisme. In de volkomen vrije en daardoor soms min of meer chaotische productiewijze van het kapitalisme wil men door middel van socialisatie regelmaat, orde en systeem brengen, waar dit op dit ogenblik het meest nodig en mogelijk is. Reeds in 1920 werd aan de Staatscommissie Nolen's opgedragen om te

onderzoeken „door welke wettelijke maatregelen de voortbrenging en verdeling van goederen meer dienstbaar kon worden gemaakt aan het algemeen belang”.

In het licht van bovenstaande beschouwingen oefenen wij ons vrije beroep uit in de geest van het kapitalistische stelsel. Wij zijn onbetwist en vrij eigenaar van onze praktijk waarin wij ons voor onze prestaties persoonlijk laten honoreren. Wij „produceren” zoals dit voor ons het „voordeligst” is, omdat ons „bedrijf” op winst is ingesteld. Als één van de gevaren van het kapitalistische stelsel hebben wij gelezen dat dit aanleiding kan geven tot een crisis. Bij het naderen van een dergelijk gevaar zou men tot socialisatie van de chaotische productiewijze kunnen overgaan wanneer dit op een bepaald ogenblik nodig zou zijn.

Als wij lezen dat in andere landen tot socialisatie van de medische en tandheelkundige praktijken is of wordt overgegaan, dringt zich onwillekeurig de vraag aan ons op of hiertoe in ons land enige reden zou bestaan. Is er sprake van een crisis in de tandheelkundige verzorging van ons Volk? Is er misschien sprake van een „onderproductie” op een bepaald terrein? Zonder voorlopig naar de oorzaak te vragen, geloof ik in de geest van ieder oprecht collega hierop zéér bevestigend te moeten antwoorden. Inderdaad is het met de tandheelkundige verzorging van ons Volk uitermate droevig gesteld!

De crisis is er!

Wij moeten het nuchtere feit constateren, dat wij bij een vrije uitoefening van ons beroep, ondanks vrije organisatie in verenigingsverband, ondanks hevige herorganisatie, onmachtig zijn gebleken om aan dit Volk in haar geheel een eenvoudige maar behoorlijke tandheelkundige verzorging aan te bieden. Wij beijveren ons heftig voor halfjaarlijkse controle van Ziekenfondspatiënten. Maar het drong niet tot ons door dat een aantal van 10.000 patiënten per tandarts, dat zeker niet tot de uitzonderingen behoort, reeds een controle-tijd van 1000 werkuren zou vergen, wanneer wij aannemen dat 60 % der patiënten gecontroleerd moet worden en wij de tijd voor een mondinspectie, tandsteenverwijdering en administratie op 5 minuten stellen. We organiseren en her-organiseren de onmisbare schooltandverzorging. Maar . . . er zijn in de verste verte niet voldoende tandartsen om dit werk grondig aan te pakken.

Nog kort geleden sprak ik met één onzer zeer vooraanstaande collega's over dit onderwerp. Zijn sombere eindconclusie was: „Wij zouden eigenlijk deze gehele generatie moeten afschrijven en ons gezamenlijk moeten werpen op de verzorging van de kleuters en de schoolgaande jeugd.”

Inderdaad, de crisis is er!

Moeten wij hieruit afleiden dat *dus* de tijd rijp is voor socialisatie van ons beroep?

Wanneer wij in grote oprechtheid de feiten constateren en combineren, dan moeten wij erkennen dat tot nu toe het Nederlandse Volk als geheel niet gebaat is geweest met de vrije uitoefening van ons beroep. Wij moeten erkennen dat wij tot nu toe niets anders hebben bereikt dan een „chaotische productie”.

Wanneer wij thans de keus hebben tussen twee stelsels, het kapitalistische en het socialistische, en wij komen tot de conclusie dat het ene volkomen heeft gefaald dan ligt het voor de hand dat wij, als wij het belang van ons Volk op het oog hebben, het andere zullen aanhangen.

Tenzij . . .

Tenzij wij ervan doordrongen zijn dat het andere stelsel zeker ook zal falen en het eerste voor verbetering vatbaar is.

Zoals ik reeds opmerkte, wens ik mij in dit artikel niet in een politiek debat te begeben. Slechts wil ik naar voren brengen dat er voor ons thans geen andere keus overblijft dan te kiezen tussen socialisatie enerzijds en een diepgaande verbetering van ons tegenwoordig stelsel anderzijds. Tot deze keuze zullen wij binnen de kortst mogelijke tijd worden gedwongen, wanneer wij niet de kans willen lopen dat van hogerhand over ons beslist wordt zonder dat wij een standpunt hebben bepaald.

Wanneer wij door een vergelijkend onderzoek tot de overtuiging mochten komen dat socialisatie van ons beroep ongewenst is, dan wordt het de hoogste tijd dat wij, ons instellende op het liberalistische standpunt, ons ook ernstig herinneren de woorden van **T h o r b e c k e**: „dat brengt de erkenning mee van een hogere wet dan die, naar

welke het individu zich, alleen en op zichzelf beschouwd, te gedragen heeft." Onze eerste belangstelling zal gericht moeten zijn op de tandheelkundige verzorging van ons gehele Volk. Onze uiterste aandacht zal besteed moeten worden aan de problemen die zich hierbij voordoen.

En wij zullen ons hierbij grote opofferingen moeten getroosten. Er is een tijd geweest dat kinderarbeid op een leeftijd van 8 jaar in de textielindustrie regel was, dat arbeiders in een spinnerij werkten bij een temperatuur van 80 à 84 graden en een boete kregen als er een venster was opengezet, dat zij woonden in éénkamer-kazernes enz. enz.!

Er is een tijd (thans!) dat ook intellectuelen lid zijn van een Ziekenfonds. Zij zullen in steeds groter aantal een behoorlijke tandheelkundige behandeling eisen. Wij kunnen hen niet meer tevreden stellen met een enkele extractie.

Als de fabrikanten tijdig hun ver doorgevoerde sociale maatregelen hadden genomen, zou het socialisme niet zo snel en revolutionair zijn opgekomen.

Als tandartsen tot het inzicht kunnen komen dat het in hun eigen belang is om zo snel mogelijk allereerst aan het belang van de gemeenschap te denken, dan zal socialisatie geen dringende eis zijn. Maar dan zal er ook veel en snel veranderd moeten worden!

Wanneer wij onmachtig blijken of ons reeds thans onmachtig verklaren om diepgaande verbeteringen in te voeren dan heeft ons stelsel gefaald en blijft ons geen keus meer over. Dan staat de socialisatie voor de deur. Dan zou er niets meer tegen in te brengen zijn, dat eenvoudig van hogerhand werd ingegrepen zoals dit te doen gebruikelijk is wanneer het persoonlijk initiatief te kort schiet.

Wij staan op een gevaarlijke tweesprong. Slechts de volledige erkenning dat het belang van de gemeenschap vóór ons eigen belang gaat. Slechts de herinnering aan Thorbecke's woorden kan ons vrije beroep redden. Wil men dit niet of kan men dit niet, dan is het plicht der Overheid om in te grijpen en moeten wij beschaamd zwijgen.

In een vorig artikel heb ik de werkwijze van de tegenwoordige tandarts in ons land vergeleken met de noodtoestand waarin de front-chirurg in oorlogstijd verkeert. Het gaat er niet om, dat men persoonlijk en voor zichzelf uitmaakt welk werk men doen of laten zal. Het gaat erom een organisatie in het leven te roepen die vóór het belang van de Nederlandse tandarts het belang van het Nederlandse Volk voor ogen heeft. Het gaat om praktische idealisten.

Arnhem, October 1947.

R. W. BROEKMAN

NED. VER. VOOR SOCIALE TANDHEELKUNDE

Verslag van de werkzaamheden der Vereniging na de bevrijding

Het laatste verslag dat door de vereniging is uitgebracht is het 7de jaarverslag van de toenmalige secretaris wijlen Mr. van Zanten, en wel over het jaar 1940. Gedurende de jaren 1940 en 1941, de eerste jaren der Duitse bezetting, kon het werk nog op de gewone voet worden voortgezet; in November echter moesten Mr. van Zanten en de administratrice, Mevrouw Franken, hun werkzaamheden voor de vereniging noodgedwongen beëindigen. De heer Van Marsum, die gedurende enige tijd als statisticus aan de vereniging verbonden was, nam het secretariaat over en is later tijdelijk opgevolgd door Mej. van der Klift.

Langzamerhand werd door de Duitsers het werk voor de vereniging vrijwel onmogelijk gemaakt. Ook enkele der aangesloten verenigingen (Hollands Noorderkwartier, Vereniging West-Friesland en de Haarlemse vereniging voor Schooltandverzorging) moesten in de jaren 1941 tot 1945 hun werk opgeven.

Het aantal leden bedroeg in 1941 zes Geneeskundige Diensten, 32 verenigingen en 66 persoonlijke leden.

In de jaren der bezetting is hierin door verschillende omstandigheden verandering gekomen. Zo vielen 6 persoonlijke leden af door overlijden, terwijl 25 leden bedankten. Ook van de aangesloten verenigingen hebben er een aantal bedankt, namelijk 6; 4 verenigingen, welke tijdens de bezetting bedankt hebben, zijn na de bevrijding weer togetreden.

In de bezettingsjaren zijn de volgende vergaderingen gehouden:

7 December	1940	contactvergadering
5 April	1941	bestuursvergadering
24 Mei	1941	contactvergadering
27 September	1941	bevolkingstandheelkunde
13 December	1941	bevolkingstandheelkunde
20 December	1941	vergadering met het Witte Kruis

Verder is de vereniging in deze jaren heel weinig naar buiten opgetreden, ten gevolge waarvan het gelukt is buiten de bemoeienis van de z.g. Volksdienst te blijven. Gedurende deze tijd is de vereniging niet ontbonden geweest, zulks in tegenstelling tot de Centrale Raad. Na de bevrijding, op 25 Juli 1945, heeft de voorzitter weer voor de eerste maal het Dagel. Bestuur bijeen geroepen. Bij deze eerste bespreking werd wel zeer diep gevoeld het gemis van Mr. van Zanten, een der vele slachtoffers der Duitse overheersing. Zijn buitengewone kennis van de materie met name op het gebied der statistiek en zijn voortdurende belangstelling in het werk der sociale tandheelkunde maken dat zijn naam in onze vereniging niet licht vergeten zal worden. Het was niet gemakkelijk een geschikte opvolger te vinden; bij gebreke daaraan bleek de heer ten Bruggencate ten slotte genegen het secretariaat, zij het dan ook zeer tijdelijk, op zich te nemen. Hij kon dit des te geredelijker doen, omdat hij in de persoon van Mevrouw Franken een administratrice naast zich had die, volkomen op de hoogte van het werk, de administratie en de correspondentie voor het overgrote deel voor haar rekening nam en nog steeds neemt.

Het bestuur als zodanig heeft in de afgelopen jaren vele veranderingen ondergaan, zowel door uittreden als door overlijden. De vacature Mr. van Zanten werd reeds genoemd; de heer ter Cocq is opgevolgd door Dr. Cath, secretaris-generaal van Het Groene Kruis; op de eerstvolgende vergadering zullen, behalve de benoeming van een secretaris, nog kandidaten moeten worden gesteld in de vacature Baanders, Backer Dirks, Bakker (Arnhem), Feldman en Werner.

Hoewel het in korte jaarverslagen als deze niet de gewoonte is aan alle aftredende bestuursleden speciale woorden van waardering te wijden, dient ten opzichte van de heer Backer Dirks een uitzondering te worden gemaakt. Moge de vereniging ook na zijn aftreden als bestuurslid nog menigmaal van zijn waardevolle adviezen profiteren!

Het secretariaat heeft enige tijd gastvrijheid genoten op het bureau van de penningmeester, de heer B a n g e r t, en daarna, vanaf November 1945, in het Histologisch Laboratorium te Amsterdam, waar de directeur onze voorzitter de nodige ruimte beschikbaar stelde.

Veel kon echter door de vereniging nog niet worden ondernomen zulks in afwachting van het ziekenfondsbesluit en de daaraan verbonden gevolgen.

Tussen de vergadering van 25 Juli 1945 en heden zijn vier vergaderingen gehouden; het werk beperkte zich in deze jaren behalve de lopende correspondentie met de leden enz. tot de correspondentie betreffende de kaarten, het verzenden van de kaarten en het steeds weer opnieuw contact zoeken met de werkende verenigingen. Statistieken zijn uit de aard der zaak in deze jaren niet gemaakt.

In het najaar van 1946 heeft de voorzitter het Dagel. Bestuur en enige leden van de voormalige Centrale Raad bijeen geroepen en de vraag aan de orde gesteld welke richting wij uit willen met de schooltandverzorging. Hierbij werd aangetekend dat besloten is, dat de Centrale Raad weer opnieuw zou worden opgericht, en dat op de Ned. Ver. v. Sociale Tandheelkunde sterke aandrang werd uitgeoefend, haar werkzaamheden in de Centrale Raad te hervinden.

Nadien zijn de werkzaamheden der vereniging weer sterk toegenomen; er werd nu ijverig contact gezocht met de aangesloten verenigingen. Deze werden door de administratrice persoonlijk bezocht. Nieuwe aanvragen zijn binnengekomen, gedeeltelijk via de Centrale Raad, van de G.G.D. te Schiedam; op te richten afdelingen te Apeldoorn, Hengelo, Amersfoort, Zeist, Voorburg en Heemstede. Als nieuwe leden hebben zich de laatste tijd opgegeven Dr. B o o n z a a i j e r, Directeur G.G.D. te Arnhem; de R.K. Bond van Ziekenfondsen in Nederland; de Federatie Verenigingen Maatschappij Ziekenfondsen; het Onderling Algemeen Ziekenfonds; het Groene Kruis te Veenendaal; het Oranje-Groene Kruis; benevens enige particuliere leden. Wat aangaat de Kleutertandverzorging, de verenigingen in Den Haag, Wassenaar en Groningen werken nog. De Commissie voor Kinderhygiëne in Noord-Holland, waar deze zorg in combinatie met de zittingsuren van een aantal consultatiebureaux wordt behartigd sloot zich, gelijk het Groene Kruis in de provincie Groningen reeds eerder had gedaan, bij de vereniging aan.

Besloten is dat de bureaux van de Centrale Raad en van onze Vereniging in één bureau samengebracht zullen worden, zodat de administratrice van onze vereniging tegelijkertijd deze functie heeft gekregen voor de Centrale Raad.

In de verschillende vergaderingen zijn precies uitgestippeld en vastgelegd de werkzaamheden onzer vereniging.

Voorts is er een subsidie-aanvraag geweest aan het prophylaxefonds in 1945; in dat zelfde jaar zijn rapporten gezonden aan de Directeur-Generaal van de Volksgezondheid, Dr. v. d. B e r g, betreffende de tandheelkundige verzorging van het Nederlandse Volk, en het aandeel dat de Ziekenfondsen daarin zouden hebben. Enige leden van onze Vereniging hebben vergaderd met de leden van het Staatstoezicht op de Ziekenfondsen. Deze vergadering heeft ertoe geleid dat deze fondsen thans principieel hebben toegezegd de schooltandverzorging te zullen financieren.

Kort geleden is contact gezocht met de Hoofdbesturen der Kruisverenigingen namelijk het Groene, Witte, Wit-Gele en het Oranje-Groene Kruis. Uit deze besprekingen is weer gebleken dat ook de Kruisverenigingen het werk der schooltandverzorging een warm hart toedragen.

De voorzitter heeft nog een belangrijk onderhoud gehad met de directeur van de G.G.D. te Amsterdam, en later met de wethouder van Openbare Gezondheid en auto-riteiten op het gebied van de Gemeentelijke Schooltandheelkundige Dienst.

Behalve de convocaties, notulen en rapporten werden 230 brieven verzonden en werden bezoeken afgelegd door de administratrice, deels voor de vereniging, deels voor de Centrale Raad te Purmerend, Rotterdam, Apeldoorn, Amersfoort, Utrecht, Zuilen, Naarden, Bussum en Schiedam, waarbij de belangen van beide instanties werden behartigd en sterk werd aangedrongen op aansluiting bij onze vereniging en het gebruik van de door haar uitgegeven kaarten. De laatste maanden heeft het be-

stuur zich weleens afgevraagd, of Mevrouw Franken nog kans ziet, enkele uren per etmaal over te houden voor ontspanning en nachtrust!

Nu de vereniging weer tot nieuw leven is ontwaakt, allerwege de vroegere contacten weer heeft opgenomen en steeds nieuwe scheidt; nu de werkzaamheden steeds meer worden uitgebreid en de ziekenfondsen toetreden als leden onzer vereniging, bestaat de mogelijkheid dat dit hernieuwde leven voor onze vereniging zal leiden tot een tot nog toe ongekende bloei, tot heil van de tandverzorging van het Nederlandse Volk.

A. TEN BRUGGENCATE,
waarn. Secretaris.

Bergen (N.-H.), 1 Juli 1947.